

FRANKOVSKA DRŽAVA IN FEVDALNA VOJSKA

Konstituiranje frankovske države na območju današnje Francije je pomenilo prelomnico v vojaški in družbeni zgodovini.

Frankovsko državo je najprej vodila MEROVINŠKA dinastija, katere najbolj pomemben predstavnik je bil Karel Martel.

Leta 732 je izbojeval odločilno zmago proti Arabcem v bitki pri Poitiersu, ter jih zaustavil pri prodoru v Evropo – Pireneji postanejo meja.

Karel Veliki 742 – 814.

Ker je bila frankovska država že ustaljena tvorba in je imela vsaj okvirno definirane meje, novih ozemelj ni zagotavljala z vojnami in s tem plačevala vojsko.

Zato je Karel Martel uvedel nov sistem, ki je prerasel vojaške okvirje in spremenil družbo. Uveden je bil sistem seniorjev in vazalov.

Kralj je zemljo dal v upravljanje svojim sodelavcem, največkrat celo širšim pripadnikom družine. Dolžnost upravitelja – vazala je bila poleg drugega vzdrževanje določenega vojaškega kontingenta in pomoč kralju, kadar je bila vojna.

Z letom 877 (Karel Plešasti) pa so fevdi, ki so bili dani v zakup postali tudi dedni – če je upravitelj izpolnjeval svoje obveznosti do vazala.

Na letnih zborih so kralji oz. seniorji preverjali pripravljenost vojska – njihovo opremljenost in pripravljenost.

S tako oblikovanim sistemom je lahko Karel začel z osvajalnimi vojnami. Ob sebi je imel tudi manjšo vojaško formacijo profesionalnih vojakov, ki so ga vedno spremljali.

Leta 800 ga je papež okronal za cesarja, ker je bil sam ogrožen s strani Langobardov. Karel ga je zavaroval in oblikovana je bila papeška država. Karel je postal naslednik rimskih cesarjev – spor z Bizancem.

Poleg povečevanja lastne države se je zavzemal za širitev krščanske religije med pogani – kot cesar ima tudi to nalogo.

Vendar je v širitvi krščanstva bilo še drugo poslanstvo – kulturni dvig poganov in predvsem “približanje” hierarhije ter spoštovanje avtoritet, tako cerkvenih kot posvetnih.

Cerkev in cesar sta si preprosto razdelila tako vpliv kot nadzor nad ljudstvom – ter prilivom davkov.

(glej karel-veliki)

Cerkev je imela velik neposreden vpliv tudi na vojake, saj naj bi vse vojne potekale v soglasju z papežem – koncept pravične vojne.

Pomembna je bila tudi vloga pri “dovoljenem” pobijanju ter nazorskim sporom med Kristusovim naukom in jemanju življenj v spopadih – Cerkev je lahko z blagoslovom moralno bistveno pripomogla k zmagi na bojišču.

Hkrati se je oblikoval nov razred ali družbeni stan ljudi, ki so svoj položaj v družbi poistovetili z nošnjo orožja – meča. To so bili vitezi. Drugi niso imeli tega dovoljenja.

Bistveno vlogo pri delitvi moči ter posredno nadzorom nad vojsko je imel investiturni spor med Henrikom IV. in Gregorjem VII. – Wörmski konkordat 1122.

Monarh se je vedno bolj zanašal na svojo vojsko spori med nasledniki.

Oslabitev centralne oblasti je vodilo tudi v partikularizacijo moči in oblasti.

Šele Oton I. (936-973) uspe povrniti moč vladarju in si zagotoviti vpliv pri imenovanju papeža.

KRIŽARSKÉ VOJNE 1096 – 1291 MEČ vs SABLJA

Papež Urban II. je želel udejaniti premirje med kristjani, zato je moral pokazati na novega nasprotnika – muslimane.

Papež opomni vse viteze, da jim lahko pripadejo dežele in ozemlja, ki jih odvzamejo sovražniku – muslimanom.

Križarski pohod je bil izjemen logistični podvig ter velika motivacija vseh udeležencev. Zasedanje koncila v katedrali v Clermontu leta 1095 – uradni poziv.

Drug razlog je bil odhod križarjev kot pomoč cesarju Alekseju I. pred napredovanjem Seldžukov.

Najpomembnejši nosilec križarskih vojn so bili vitezi – boj za vero in lastno korist.

Sicer pa so sodelovale tri države pri pripravi pohodov: Velika Britanija (Normani), SRCNN (Lotarinžani) in Francozi.

Prvi dokumentirani pogromi proti Judom – gospodarsko-družbeni vzroki (glej križarji)

Potek križarskih pohodov od 1096 – 1270.

IV. Križarska vojna 1202 – 1204 je bila “privatna” vojna med Benetkami in Bizancem, kar je povzročilo tudi propad bizantinskega cesarstva. Samega učinka na “sveto” deželo ni imelo.

Kaj so bile posledice križarskih vojn:

- nosilec moči evropske vojske postane vitez
- oklep se še dodatno okrepi, oklepljen je tudi konj
- priložnost v vojskovanju dobijo tudi nižji sloji (primanjkuje mož)
- prihajalo je do “zlorab” ciljem in namenov vojn za povsem privatne interese – Benetke vs Bizanc
- osrednji monarh dodatno izgubi centralno moč – vloga viteških redov
- trdnjave in gradovi postanejo nepogrešljivi del sistema vojskovanja – utrdba postane del taktike
- napreduje oblegovalna tehnika in dokončno prevlada konjenica

VOJSKA V SR VEKU

Vojaško obvezenj je fevdalec z zemljo, ta mu omogoča vzdrževanje konja in nakup opreme. Fevdalni red izhaja iz vojaškega reda Germ plemen. Država je org fevdalne piramide: kralj-vojvode-grofje in Vitezi: tisti, ki izvaja vojaško dejavnost v zameno da dobi od nekoga posest, oborožen z meč, kopje, sekira ali bojni kij šlem in ščit, vojska vitezov je nepoklicna vojska na podlagi vazalne obveze, je občasna najemniška vojska, kot dopolnitev konjeniške. velja splošni poziv, STRUKTURA VOJSKE Osnova je plemiška konjenica, težka viteška konjenica z zaščitno srajco in čelado, so tudi ščitonosci (seržanti) in sluge ter lahka konjenica (turkopoli), ki je bila nosilka orožja, oprodein sluge. V 12 st je vojska organizirana v kopje, sestavljeno iz fevdalca, sluge, 2 lahkih konjenikov za spremstvo in nekaj pešakov Razvoj gre od kopja proti sulici. Pehota je podporne veja, to so lokostrelci ali samostrelci in suličarji, so pogosto najemniki, sodelovala je ob večjih spopadih, so prerevni, da bi imeli konja. OROŽJE: meč (eno ali dvoročni), sulica, sekira, buzdovan, oklep in šlem, ki postaja vedno težji (verizna srajca, poln oklep, ščit, lok in

samostrel. Hlapci in podložni kmetje so imeli nož ali bojno sekuro. TAKTIKA: zaostanek glede na antiko, ni trdne vojaške organizacije, ni stalne vojske, nedisciplina, povezana s strukturo vojske, dvoboj, odloča moč in pogum, ne taktika, majhen pomen rezerve. Fevd vojska uspešna v boju s kmeti, ne pa dobro org. lhkim konjenikom, ki so plenili, proti njim gradili utrdbe. POSTROJ ZA BOJ: prva linija vitezi, za njimi lahka konjenica, pehota na krilih ali pred njimi. V postroju nihče ne dbi prednostnega položaja, gre za napad konjenice, razporejene v linijo, redkeje pa tudi v klin: tam kjer je treba razdreti nasprotnikovo linijo, najbolj izurjen vitez na čelu. OBRAMBA: stolpi in gradovi, katere je relativno težko osvojiti, so na dvignjenih legah, trdnjave, iz stolpa se razvije vedno bolj razdelan stanovanjski del, okopi kot taktično utrjevanje, mesta. Oblegovalna taktika je slaba, izpodkopavanje, dostikrat žive skale, naskokobleganje, ki se je vleklo tedne, prevzem vzhodnjaške tehnike.

VOJNE MORNARICE: galeje: velike bojne ladje v 10 st, velik trup, 2-3 jambori, 1-2 vrsti vesel, kombiniran pogon, okovan kljun, stolp z lokostrelci in vojaki, bojno elovanje, metalne naprave.

VOJSKOVANJE V VISOKEM SR VEKU: prehod iz hladnega na ognjeno strelno orožje, bojevanje na večje razdalje, konjenica izgublja na pomenu, prihaja zopet pehota. OGNJENO STRELNO OROŽJE: izum črnega smodnika v 13.st. (Bacon, Berthold), prvo orožje zaradi majhne moči smodnika veliko, leseno z železom, potem se začne uporabljati kovina (bron, jeklo), prva uporaba okoli 1300, kalibri do 60 cm, razvoj v 2 smeri: minimalizacija za vojaka in vse do današnje artilerije. ROČNO OGN. STREL. OR.: nekoliko poznejše, ročni topiči, kasneje puške (arkebuze, muškete) kot oborožitev pehote, problem glede vžiga v pravem trenutku in zanesljivost: luntni vžig 15.st, luntni cein 16.st., krajšanje cevi v pištole v 16 st., je oprema konjenika. Učinek na bojišču postopoma raste, psihološki zaradi močnega poka, opuščanje oklepa in štita, loka in samostrela, bitka se spreminja v obstreljevanje, vojak mora znati postopke uporabe orožja, vojska je najemniška

PEHOTNE VOJSKE: povdarek na peh formaciji, najbolj znana Švicarska pehota, ŠVI gorata dežela veliko kmetov, veliko dolin, gor, narekuje pehoto, nastanek v 14 in 15 st., izoblikovali so taktiko in spec. orožje: helebardo (na eni strani sekirica, na drugi kavelj, za vlečenje konjenikov s konja). oborožena z ognjenim orožjem, konec viteštva. TAKTIKA IN NOVO OROŽJE: napadi iz zasede, boj na ozkem prostoru, Švicarji postanejo najboljša pehota E. BITKE: 1315 pri Morgartenu premagali veliko Habsburško vojsko

HUSITSKE VOJNE

Vojne Čehov proti Nemcem, kot vojne češ. Protest. Proti katoliškem AU cesarstvu, ČEH zmagovali s posebno taktiko, po svojem oporišču Tabor so dobili ime Taboriti (l. 1452 je Tabor zavzet). Gre za ljudsko gibanje za lastno versko izražanje. Vojna proti NEM se spremeni v vojno med ČEH samimi, zmaga cesarska stran. VOJSKOVANJE: zmage so bile tudi zmage ognj. Strel orožja nad plemiško konjenico, tabor- premikajoča se utrdba iz vozov, te vlekli 4 konji, pred bitko so vozove postavili v štirikotnik in jih speli z verigami, učinkovita uporaba ročnih topičev in topov, izpad pehote in konjenice, velik pomen vojskovodij Jana Žižka – nikoli vojaško premagan in Prokopa Velikega, ki sta poveljevala Čehom.

VZPON TURŠKEGA IMPERIJA

Prvi viri poročajo o Turkih oz. njihovih prednikih že leta 200 B.C. zapisi so ohranjeni med Kitajci – prebivali so pri Bajkalu in Altaju.

Prvi zapisi v turščini pa datirajo v leto 730. V evropskem prostoru se pojavijo zaradi obsežnih preseljevanj narodov okoli 10. stol. Svojo državo so oblikovali pod njihovim kanom Seljukom – Seldžuki.

Že ob naselitvi na skrajnih območjih Bizantinskega cesarstva so sprejeli Islam.

Večina Seldžukov je živela in opravljala vojaško službo znotraj Bagdadskega kalifata.

Leta 1055 je seldžuški kan Tugrul Bey organiziral državni udar in postal prvi **sultan**.

RAZLIKA!

Seldžuki so imeli pod nadzorom Badgadski kalifat ter leta 1071 v bitki pri Manzikertu dokončno vzpostavili nadzor tudi nad Anatolijo.

Uspeh Seldžukov (Mameluki = sužnji vojaki), so vzpodbudili k sveti vojni – križarji, saj se Bizanc ni bil sposoben enakovredno kosati z njimi.

Po koncu križarskih vojn je prevlado v Mali Aziji dobil sultanat Rum, ki je bil sposoben oblikovanja centralne oblasti in državne birokracije – država je temeljila na verski svobodi.

V 13. stol. vodja obmejnega emirata (Ertugrul Gazi) v rumske sultanatu odpove pokorščino in začne z oblikovanjem lastne države. Njegov sin Osman novo državno tvorbo utrdi in po njem tudi dobi ime – Osmanska država (izgine moč Mongolov – smrt Džingiskana).

VZPON OSMANOV

Državo je močno razširil predvsem na račun Bizanca, ki mu je moral celo plačevati tribut od 1373.

Poleg tega osvoji ozemlje Makedonije in si podredi tudi Srbijo – umorjen na Kosovem polju (knez Lazar).

V svojo vojsko uvede tudi enote janičarjev – krščanskih spreobrnjencev, ki postanejo elita osmanske vojske

Njegova prestolnica postane Andrianopel – Evropa je cilj Osmanov.

Murat I. 1326 – 1389

Po njegovi smrti se je Evropa zganila zavedajoč se nove velesile. Zato je bila organizirana združena evropska vojska pod okriljem krščanstva za dokončni obračun s Osmani – bitka pri Nikopolju leta 1396.

Bitka pri Nikopolju je bila “zadnja” križarska vojna v zgodovini – Bonifacij IX. Leta 1394 pozove na vojno proti Osmanom.

Spopad je vodil madžarski kralj Sigismund za obrambo in obstoj države – vendar krščanska koalicija ni uspela zbrati veliko sredstev in vojske.

Sigismund je predlagal obrambo, vendar ga evropski (francoski) vitezi niso poslušali in zahtevali napad na vojsko Bajazida – priprave niso bile izvedene.

Na strani Osmanov so sodelovali tudi Srbi – Štefan Lazarević (družinske vezi). Križarji so se ukvarjali z obleganjem Nikopolja, ki ga niso uspeli zavzeti.

Francozi so sicer bili uspešni, vendar podpore ni bilo – konjenica je postala pehota. Odločilno vlogo so imeli tudi Srbi. Kralj Sigismund je bil rešen – pomagal mu je Herman Celjski.

To je bil popoln poraz križarjev in zadnji poskus. Vitezi niso bili več pripravljeni na spopade z Osmani – obnovi se vojna med Francijo in VB.

Turki so sedaj nemoteno napredovali po Balkanu. Samo leta 1402 so se ustavili za določeno obdobje – sultan Bajazid je suženj.

V času sultana Mehmeda I. je bila izvedena notranja konsolidacija v državi – drugi utemeljitelj imperija – verska toleranca.

Ker ima država veliko priliva, tudi vojska postane plačana – profesionalci.

Po letu 1402 so bila osvajanja Osmanov prekinjena zaradi nevarnosti Mongolov – Timurlenk.

Razkol v družini pripelje do državljanske vojne, ki jo zaključi Mehmed I. leta 1413.

Zavzame Carigrad – postane prestolnica in osvoji skoraj cel Balkanski polotok.

Osmani še vedno ostajajo na strpnosti do kristjanov.

(glej osman)

OSMANSKA VOJSKA IN ORGANIZACIJA

Osmanska vojska je temeljila na klasičnih fevdalnih vzorcih: senioritet in vazalstva. Bila pa je pomembna razlika – fevdi niso bili dedni. **Možna izguba fevda!**

Spahija je bil “evropski” vitez. Vendar je bil na boljšem, imel je posest, največkrat je bila velikost odvisna predvsem od uspešnosti v boju – to 18. stol. tvorijo jedro vojske in jih je okoli 40.000.

Spahija je moral plačevati kmetom za opravljeno delo – ni bilo izkoriščanja kot ga pozna Evropa.

Poveljniki spahij so bili čeribaše in subaše, medtem ko je bil poveljnik spahij enega sandžaka alajbeg. Spahije so bile ejaletska vojska.

Sandžakbeg je bil poveljnik vseh vojaških formacij v enem sandžaku.

Vezir – visok častnik

Spahija - zemljiški posestnik, dolžen udeležiti se vojne kot konjenik

Zelo pomemben del turške vojske so bili akindžije ali lahka konjenica. To je prva stalna vojaška formacija v turški vojski.

Akindžije so bili največkrat predhodniki turške vojske in imeli nalogo vpadati na še neosvojene teritorije – bili so nameščeni na mejah osmanskega imperija in evropskih držav.

V enotah akindžije so se nahajali domače poturčeno poljedelsko prebivalstvo in sami Turki.

V posadkah trdnjav in palank so bili nameščeni mustahfizi, ki so bili večinoma konjeniki – imajo timarske dohodke. Poleg njih so bili tu tudi azapov – lahka pehota. Velikokrat tudi janičarji.

Poveljnik posamezne formacije v trdnjavi je bil aga, poveljnik celotne posadke pa dizdar.

V turški vojaški sistem sta bili prevzeti tudi dve vrsti krščanskih vojakov:

- VOJNUKI (vlahi-vojaki; karavanska in konjuška služba; bili so predhodnica – džebelije, zaščita meja)
- MARTOLOZI (bili so najemniki; v trdnjavah; šajkaši-posadka na ladjah; bizantinska zadeva-martolos; policijske naloge v administrativno-upravnih in sodnih enotah)

Krščansko prebivalstvo je imelo nalogo vzdrževanja vseh cest in prometnic v državi.

Ćupridžije vzdržujejo mostove in brodove, derbendžije pa so skrbeli za varnost na gorskih poteh. Derbendžije so bile cele vasi.

Vsi kristjani, ki so opravljali vojaške ali polvojaške obveznosti so uživali ugodnosti: olajšave pri plačilu davkov in drugih fevdalnih dajatvah, bili so oproščeni tlake in drugih dajatev.

V svojo sestavo so sprejemali tudi zahodne viteze – pomembna je bila zvestoba državi.

Janičarji so bili t.i. nova vojska – bili so osnovna pehota in njihova naloga je bil boj v centru.

Janičarji so bili vedno pod neposrednim poveljstvom sultana. V 16. stol. jih je bilo že 20.000 – znani kot izjemno kruti (niso se poročali).

Skupen kotel, žlica za kapo in so ločeni – garnizije. Spremljajo sultana na pohodih. Bili so rezultat krvnega davka – devširma.

Janičarji so imeli izjemno izdelan sistem poveljevanja in bili zelo dobro izurjeni. Prav zaradi njih so Osmani zmagovali – verski gorečneži. Janičarji – pehotna elita.

Vrhovni poveljnik janičarjev je bil aga. Zaradi njihovega doprinosa na vojaškem področju, jih je Murat II. začel zaposlovati tudi na najvišjih državnih položajih – spor s staro aristokracijo. V miru so imeli janičarji naloge vzdrževanja reda in miru v mestih, ter bili v posadkah v trdnjavah.

Ob koncu 16. stol. je prišlo do sprememb med janičarji: v času miru so začeli ustanavljati svoje družine in se začeli ukvarjati z obrtjo – pomembna vloga pri cehih.

Poleg tega so si janičarji zagotovili še izredne privilegije, ko se je centralna moč zmanjševala: bili so popolnoma oproščeni plačevanja davkov (tega ni imel nihče v državi), velike količine vojnega plena ostane v njihovih rokah – postopoma postanejo najbogatejši družbeni sloj. Zaradi privilegijev, so med janičarje rinili tudi Turki. Njihova moč je bila zelo velika – zahtevajo tudi bakšiš od sultana. Vendar pozneje postanejo simbol neurejenosti in izgubijo udarno moč.

Del najbolj elitnih janičarjev so rekrutirali v enote gardnih konjenikov, ki so bili neposredni spremljevalci sultana.

Janičarji so bili velika slabost osmanske vojske v 17. in 18. stol., saj so bili zgolj fiktivna vojaška moč. Leta 1826 so bile te formacije tudi končno razpuščene.

Mornarica osmanskega imperija ni bila konkurenčna drugim mornaricam – npr. Benečanom. Pomembna je bila rečna mornarica, ki je bila osredotočena na Donavo.

Mornarica je bila najbolj ranljivi del osmanske vojske – Benečani gospodarijo v Sredozemlju; bitka pri Lepantu 1571.

Sulejman je bil cenjen kot inteligenten sultan in utemeljitelj kodificirane zakonodaje v osmanskem imperiju.

V času njegove vladavine je imperij dosegel največji obseg:

- zavzame Beograd
- zasede Orgsko (bitka pri Mohaču 1526)
- dokončno zasede Mezopotamijo
- priključi ozemlje današnje Armenije
- ter se močno približa Dunaju (mir s cesarjem Ferdinandom)

Prav v njegovem času so turški vpadi najbolj pogosti tudi na slovensko ozemlje – organizirana obramba: tabori in grmade ter mestne pravice.

DRŽAVNA UREDITEV IN UPRAVA

Ko je osmanska država v 16. stol. postala imperij in s tem velesila, se je postopoma oblikovala DESPOTSKA OBLAST SULTANA s primesmi TEOKRACIJE.

Posebni odnosi in vojaške strukture so se razvile v Mali Aziji in v evropskem delu imperija zaradi kristjanov in intenzitete bojevanja.

Sultan je bil pri vladanju v pomoč vlado ali VISOKO PORTO. Sultanov namestnik in poveljnik nad vojsko je bil BEGLERBEG v evropskem delu in v Mali Aziji VELIKI VEZIR.

Poleg vojaških je VELIKI VEZIR upravljal tudi z vsemi ostalimi posli, zato je imel dvoje pomočnikov:

- KAZASKERJI – vodijo pravne posle v državi
- DEFTERDARJI – vodijo finančne posle.

Vrhovni šef administracije je bil NIŠANDŽIJA, ki je v sultanovem imenu dajal na listine sultanov monogram. Bil je razlagalec zakonov. Pozneje je ta funkcionar postal vodja zunanjepolitične službe.

CESARSKI SVET ALI DIVAN je bil centralni organ turške državne uprave in je sprejemal vse važnejše odloke v državi.

Na čelu vsake pokrajine BEGLERBEGLUKI ali EJALETI (pozneje PAŠALUKI) je bil BEGLERBEG (pozneje VEZIR). Evropski del države jih je imel 26. To so bile najvišje upravne in vojaške enote. Imenoval jih je sam sultan.

EJALETI so se delili na SANDŽAKE, ki so izhajali iz vojne organizacije, saj so bili osnovne vojne in uprave enote – SANDŽAKBEG, ki je bil vrhovni vojaški in upravni starešina. SANDŽAKI so se nadalje delili na NAHIJE kot upravno – fevdalne teritorialne enote in KADILUKE kot sodno – teritorialne enote. Pri tem zemljiški gospodje NAHIJE v upravi niso sodelovali – pobirajo davke. Prav tako niso imeli sodne oblasti.

Sodna oblast je bila v rokah sodnikov KADIJ, ki so imeli svoj KADILUK. Pravo je temeljilo na šeriatu in zakonih, ki jih je sprejel sultan in so se nanašali predvsem na državno-politično in finančno življenje državljanov.

Kadije so se prvenstveno ukvarjali za pravne zadeve muslimanov, o privatnopravnih zadevah nemuslimanov so odločali samo na zahtevo obeh strank.

Za turški fevdalizem velja, da je najnaprednejši – izkoriščanje kmetov je bilo zelo omejeno in kmetje so praviloma imeli dedno BAŠTINO. Spahija je bil uživalec presežkov pridelkov z zemlje – **izgubi fevd**.

Timarski sistem v osmanski državi je povzročilo veliko nazadovanje gospodarstva, ker je temeljilo na vaški avtarkiji. Mesta niso postala gospodarski centri, kot je bilo to v Zahodni Evropi.

Turško gospodarstvo ni moglo pričakovati veliko od zasedenih ozemelj, saj so akindžije preden je to postal del države temeljito uničili gospodarske potencialne – ropanje, požiganje in ubijanje.

Uporaba sužnjev na velikih veleposestih je omogočala primitivno in ekstenzivno kmetijstvo, ki je zabredlo v težave v trenutku, ko se država ni več širila – ni priliva novih sužnjev. Poleg tega so bili proizvedeni majhni viški.

V mestih so cehi zelo omejevali razvoj obrti in posredno trgovine.

Orožje Turške vojske:

Do bitke pri Sisku Turška vojska skoraj ni imela spopada na odprtem področju. Poglavitna moč turške vojske je bila topniško obleganje mest. Topove so naročali pri nemških, madžarskih ali pa pri svojih mojstrih, veliko pa so jih tudi zaplenili. Drugega strelnega orožja pa je bilo malo.

Glavno jedro Turške vojske so sestavljali oborožena pehota, ki so jo sestavljali janičarji. Večino vojske je sestavljala konjenica spahije in njihovi najemniki. Konjeniki in pešci so bili oboroženi s hladnim orožjem, loki, sabljami, bodali, sulicami... Taka oborožitev je bila dobra za osvajanje utrd, ki so bile branjene s šibkimi posadkami.

Turška vojaka je bila v 16. in 17. stoletju oborožena s puškami z netilnim mehanizmom na zažigalo. Zaradi pomanjkljivosti te puške niso bile priljubljene, saj so bile pretežke imele so prevelik trzaj, vžiganje z gorečim zažigalom in nenatančnost.

Veliko bolj domače je bilo Turkom hladno orožje. Opremljeni so bili z loki, sabljami, bodali, sulicami...

Lok je bil v rokah izurjenega Turškega strelca zelo nevarno orožje. Z njim je bil oborožena spahijska lahka konjenica. Njihovi loki so bili zelo prožni. Jedro loka je bilo izdelano iz petih plasti lesa. Na notranjo stran so pritrtili plast roževine na zunanjo pa posebej preparirano plast posušene kite iz goveje Ahilove tetive. Kot orožje se je v Turški vojski obdržal do 18 stoletja.

Sablja: Glavno orožje vseh rodov turške vojske. Sveto orožje muslimanov. Praviloma je bila enorezna in oblike polmeseca. Ročaji so bili večinoma leseni ali roževinasti v obliki ptičje glave, nožnice pa usnjene.

Med druge vrste orožja so spadala tudi razna dolga in kratka kopja, bojni bati hruškaste oblike, buzdovani in handžarji.

Handžar je dvorezen bojni nož, ki je zakrivljen in ima običajno bogato okrašen ročaj. V prenesem pomenu handžar pomeni tudi krajšo zakrivljeno sabljo. Je značilno turško hladno orožje, ki se je ohranilo kot del folklore tudi na bivših zasedbenih področjih (Hrvaška, Srbija, Albanija,...).

Buzdovan je vrsta orožja za boj iz bližine, ki predstavlja evolucijo bojnega kija v srednjem veku. Sestavljen je iz (okrepljene) palice in glave. Lahko so enomaterialni (kovinski) ali iz več materialov (lesena palica in kovinska glava).

Zaščitna oprema Turkov je bila sestavljena iz čelade, oklepa, ščitnika za podlahtnico in ščita. Ščiti so bili pravokotne ali okrogle oblike. Pleteni so bili iz poslikanega vrbovega protje s kovinskim ščitnikom v sredini in držajem iz blaga za blažitev udarca.

Turki so bili opremljeni z raznobarvnimi zastavami. Vse so imele poleg napisov še polmesec s tremi zvezdami. Vsako bitko je spremljala tudi bučna glasbena spremljava, za katero so skrbeli bobnarji. Značilnost turškega orožja je bilo bogato okraševanje z graviranjem, cizeliranjem, jedkanje, tuširanje ipd.

Kljub številnim napadom na Slovensko ozemlje od turškega orožja pri nas ni ostalo ničesar.

Orožje krščanske koalicije:

Krščanske enote so bile veliko bolj oborožene s strelnim orožjem kot Turška vojska. V bitki pri Sisku je imela skoraj polovica konjenice in pehote arbakuze in muškete. Razen v trdnjavah topov niso imeli.

V nemških deželah je v drugi polovici 16. st. prihajalo do napredka tehnike in uvedbe strelnega orožja v vojsko.

Konjeniki pod poveljstvom Adreja Augersperga, ki so odločili bitko so bili oboroženi z arkebuzami. Konjeniki so bili oboroženi arkebuzami in dvema do šest pištolami, pehota pa z mušketami.

Leta 1510 so puške na netilni mehanizem zamenjali z puškami z mehanizmom na kolesce. Pirit se je trl ob zobato kolesce, iskre, ki so pri tem nastale, pa so zanetile smodnik v ponvici. Ta mehanizem se je uporabljal v strelnem orožju do konca 17. stoletja in je veljal za vse vrste strelnega orožja.

Arkebuza je bila eno prvih ročnih strelnih orožij. Težje so bile uporabljene za obrambo v trdnjavah, lažje za boj na bojnem polju. Kroglo so polnili skozi sprednjo odprtino, za streljanje pa je vojak porabil 2 minuti. Domet je bil od dvesto do dvesto petdeset korakov. Vojak z arkebuzo je bil opremljen z mošnjo za naboje, smodnišnico, preko rame pa je imel običajno enajst lesenih meric za smodnik.

Mušket je pehota uporabljala do konca 17 stoletja. Tudi muškete so se polnile od spredaj, vojak jo je nosil na levi rami, na desni pa oporno vilico. Domet je bil okoli 225m. Razkošnejši primerki so bili okrašeni. Muškete so bile prvotno namenjen lovu.

Poleg ognjenega orožja sta bili pehota in konjenica oboroženi še z meči, bodali, bojnimi biči helebardami in sulicami, ki so bile kljub vedno večji uporabi strelnega orožja še vedno glavno orožje.

Helebarda predstavlja najbolj izpopolnjeno orožje na drogu, saj je glava orožja sestavljena iz sekire, osti in kavlja. Nastala je kot sestava kopja in srpa, ki izgleda danes še vedno enako kot pred 800 leti. Če se je srp namestil na palico, je nastalo orožje (v zgodnjem srednjem veku). Okrog leta 1300 so to orožje povezali s kopjem. Nastala je italijanska helebarda. Imela je izbočeno rezilo in konico za suvanje. Na hrbtne strani je bila kljuka za vlečenje. Helebarde so bile (glede na izdelovalca) zelo različne, glede na obliko sekire in drugih dodatkov. Zaradi oblike so jih kmalu začeli uporabljati za ceremonialno orožje (častne straže, ...). Še danes jih imajo švicarski gardisti v Vatikanu.

Meč se je iz oblike križa z navpičnim ročajem in vodoravnim odbojnikom spremenil v meč s košarastim ščitnikom, ki je popolnoma zakrival prest. Meči so bili sečno orožje s širokimi in ravnimi rezili različnega prereza. Nosili so jih za pasom ali obešene na konju.

V bitki pri Sisku so sodelovale tudi enote suličarjev. Njihove sulice so bile od prejšnjih daljše. Merile so od 4,5m do 5m. Prejšnje so merile 3,5m-4m. poleg sulic so imeli deželni najemniki tudi metalna kopja. Dolga sulica je bila orožje za skupinski boj za posamični boj pa so uporabljali helebarde.

Zaščita: Zaradi vedno večje moči izstrelkov so vojaki krščanske koalicije nosili zaščitno opremo sestavljeno iz prsne in hrbtne oklopne plošče, čelade, vitrastih rokavov in hlačnic. Plošče so bile kovane tako, da so vzdržale strel, zato so jih morali ustrezno testirati. Ker pa je vsa ta oprema strelce pri delu zelo ovirala je polagoma iz uporaba izginjala. Konec stoletja ponekod niso nosili niti čelad.

Arkebuzarji so nosili strelske čelade, ostala konjenica pa madžarske napadalne.

RAZLOGI ZA KRIZO OSMANSKEGA IMPERIJA:

- razpade timasko-spahijski sistem, ki je bil temelj – mortaliteta spahij
- število se razpolovi – obremenitve pa se povečujejo
- upade dotok vojnega plena, novih fevdov ali povečevanje starih ni možno, začne se proces čitflučenja – pojav trdega fevdalizma
- janičarji so že postali politična organizacija, ki ni bil pripravljen umirati na bojnem polju
- napredka ni bilo – kapitalizma ni, ker je to preprečila islamska fevdalna skupnost
- nenehno se je povečevalo število najemniške vojske – veliki stroški
- izdatki za vzdrževanje dvora so nenehno naraščali – inflacija
- izhod so videli v dolgoročnih zakupih velikih državnih ozemelj –

razpad nadzora in enotnosti v državi – pojav oderuhov – fanarotov
- privilegiji nekaterih trgovcev – Francije – smrt turškega gospodarstva

VOJNA KRAJINA – OBRAMBA PRED TURKI

(glej krajina)

Cilj Sulejmana I. Veličastnega, da si podredi Dunaj, niso bili doseženi (1529, 1532 in 1566) so pa bile dežele nenehno izpostavljene velikim pritiskom akindžij.
Ob tem se je ozemlje Hrvaške prepolovilo (50.000 na 20.000 km²) – reliquiae reliquiarum).

Začetek oblikovanja Vojne Krajine se začne že leta 1522. Po bitki pri Mohaču je bilo jasno, da Hrvaška ni sposobna organizirati nobene obrambe.

Organizacijsko je bila razdeljena na:

- Hrvaško krajino s posebno Primorsko krajino – sedež generala Karlovac
- Slavonsko krajino – sedež generala Varaždin

Ker so notranje-avstrijski stanovi vzdrževali večino utrd in nosili stroške organiziranja Vojne Krajine, je bil za upravitelja imenovan notranje-avstrijski vojvoda – Karel.

Vprašanje prebivalstva so reševali z naseljevanjem borbenih skupin – beguncev s turškega ozemlja. Po letu 1530 so prehajali v organiziranih skupinah.

Tu so bile Uskokom dodeljene kmetije kot dedna vojaška posest, osvobojeni so bili dajatev in tlake – permanentno bojevanje proti Turkom.

Uskoki so bili poceni vojska, ki je bila edino učinkovito orodje za zaustavljanje turških krajišnikov – uspešno so branili mejo. V 16. stol. jih je bilo okoli 6.000.

Poleg Žumberaških so bili pomembni tudi Senjski Uskoki, ki so branili hrvaško vojno krajino – problem nadzora – uskoške vojne (1615-1617).

Problem financiranja je bil rešen z dodatnimi davki. Potrebna odobritev notranjeavstrijskih stanov – izredni davki, ki so se nenehno zviševali – 180.000 na 500.000 goldinarjev.

Problem razmerij med vladarjem in stanovi – reformacija – novo plemstvo je protiutež.

Vladar je še dodatno okrepil najemniško vojsko in vojaško obveznost razširil tudi na kmete – kmečki upori.

Konflikt med novo naseljenimi Uskoki in hrvaškim plemstvom – niso imeli jurisdikcije nad njimi – bili so podrejeni neposredno nadvojvodi.

Ne plačujejo davkov, čeprav je nevarnost Turkov minila – hočejo jih podrediti banu in saboru – kralj je potrjeval te sklepe, vendar ne v primeru Vlahov oz. Uskokov.

Uvedeni so Vlaški statuti, vendar spori niso ponehali. Osnovni izgovor kralja je bil tudi v nadzoru ozemlja – tudi po Karlovškem miru 1699, ni Hrvaška dobila pod svoj nadzor ozemelj Vojne Krajine.

Vloga taborov, grmad in podeljevanje mestnih pravic! Vloga in pomen DEŽELNIH OBRAMBNIH REDOV – skripta.

STOLETNA VOJNA 1337 – 1453

S prekinitvami, povzročila želja ANJ po širjenju v FRJ, izhodišče za nova osvajanja so bile ANJ posesti na Z FRJ. Uporabljena lok in samostrel. Anj zmagali v vseh 3 večjih bitkah (Crecyju, Poitierssu, Azincourtu), Zavzeli so velike dele FRJ in Pariz. Pri FRJ pa

so z nasiljem povzročali vedno večji odpor, ki ga simbolizira I. Orleanska. Bitka pri Crecju 1346: ANJ kralj Edvard III se izkrca pri Normandiji in tam rop, FRJ Filip IV ga prisili v bitko, jedro FRJ vojske strelci s samostreli, ANJ pa poleg vitezov še lokostrelci. Nazadnje ANJ premagani, umaknili, do l 1559 jim ostane le Calais.

Boji potekajo med Anglijo in Francijo in jo lahko označimo kot vojno med lokom in samostrelom – čeprav je bil samostrel “sramotno” orožje.

Spor med obema državama je izviral za ozemlje Flandrije, katere kralj je bil naklonjen Franciji, medtem ko je bilo prebivalstvo naklonjeno Angliji – sukno in angleška volna. Po smrti francoskega kralja leta 1328 Filipa IV., ki ni imel naslednika se je hotel polastiti francoskega prestola angleški kralj Edvard III. (mama je bila teta).

Leta 1338 se je dejansko začela t.i. “stoletna vojna”, kar je bil niz spopadov med Angleži in Francozi ob daljših premirjih. Velika težava na Francoski strani je bila neenotnost, ker so se fevdalci borili proti centralni oblasti – fevdalni partikularizem.

Ker je angleški kralj obvladoval Akvitanijo, so se prvi spopadi začeli prav za nadzor nad tem območjem. Sledil pa je odločilen spopad za prvo fazo vojne – spopad pri Crecyju leta 1346. Spopad lahko označimo za boj med lokom in samostrelom. Čeprav je bil francoski kralj močnejši, je bitko izgubil.

Francozi naj bil doživeli poraz zaradi znamenitega t.i. “dolgega loka”, ki je bil učinkovit na velike razdalje in predvsem imel viško kadenco streljanja od samostrela.

Rezultat te bitke je bil izguba Normandije, sledil je še spopad pri Poitiersu 1356, kjer je bil francoski kralj ujet – plačilo odkupnine.

Francija je bila hudo prizadeta: plemstvo je bilo večinoma mrtvo – spopadi, po Evropi je divjala kuga, velik del države je bil opustošen zaradi vojn. Kralj je prisiljen sklicati “generalne stanove”.

Karel V. je odkupil očeta in nadaljeval z bojevanjem proti Angležem – zelo uspešno (glej zemljevid).

Tudi Anglija je trpela zaradi vojaških obremenitev – kraj Rihard II. je bil prisiljen k odstopu – vloga parlamenta.

Interregnum v Franciji v začetku 15. stol. izkoristijo Burgundci – povezava za Angleži.

Skupaj z Angleži pripravijo novo “ofezivo” na francoskega kralja – leta 1425 je francoski kralj Karel VII. imel samo še nekaj gradov ob Loiri.

Preobrat se je zgodil šele z prihodom Ivane iz Domremyja – versko poslanstvo o rešitvi Francije.

Leta 1429 je s svojimi četami razbila angleško obleganje Orleansa. Nato se začne francoska protiofenziva.

Kot otrok je slišala božje glasove in s temi novicami je prepričala kralja, da ji je dal čete za obrambo Orleansa – stara 17 let – devica?

Poleg tega ji je uspel naskok na Pariz in zato jo je kralj poslal v spopade v Burgundijo – jo ujamejo.

Leta 1431 so jo sežgali na grmadi – hoteli so, da prekliče videnja – pomemben efekt na francoske vojake.

Kljub temu je bil učinek Ivane neizbrisen in Francozi so napredovali iz boja v boj.

Burgundci sklenejo sporazum s Karlom VII. in napovejo vojno Angležem – do leta 1453 so bili Angleži omejeni samo še na пристanišče Calais, ki ga izgubijo leta 1558.

POSLEDICE 100 LETNE VOJNE

1. Neposredna posledica je bila zmaga francoske vojske, čeprav so izgubili vse pomembnejše spopade: Crecy, Poitiers, Azincourt.
2. Francoski kralj je dokončno utrdil svojo oblast – ideja o prevladi generalni stanov ne zaživi – samo izbrani predstavniki plemstva in Cerkve.
3. V obeh državah je prišlo do hudih družbenih pretresov – v Angliji dobimo spopade za prestol – Lancaster in York – pride Tudor.
4. V Franciji noben davek ne bremeni plemstva in duhovščine, generalni stanovi predpisujejo davke.
5. Po zmagi Karel VII. v trdnjavah ohranja vojaške posadke – dobimo temelje za stalno vojsko v Franciji.

NAJEMNIŠKO VOJAŠTVO NOVEGA VEKA

Profesionalizacija-zapleteno orožje, osnova vojske je najemnik1. obdobje: tolpe iščejo najemnika,2. obdobje: država najame najemnika **OBDOBJE NAJEM. VOJAKOV – 16. IN 17. ST.**

Vladar išče vojaštvo izven države, izkušeni plemiči zberejo svojo enoto, to so polkovniki. Področja novačenja: Nemčija – landsknehti = deželni hlapci, Švica.

FORMACIJA: polkovnik ima štab, polk: 10-18 čet, v vsaki 200-400 mož. Polkovno sodišče – drakonske kazni: šibanje, smrt. problem neplačevanja vojakov, zato plenijo.

OBOROŽITEV: suličarji – boj od blizu. Mušketirji – puške. Helebardisti. Mečevalci.

TOPNIŠTVO:večanje kalibrov,dometov, doseg:200 do 1500m, projektil:0,5 do 50kg

BOJNA FORMACIJA: bataljon = štirikotnik, enako močan na vse strani, kasneje široke vrste. Vrhunec obdobja najemn. vojsk: 30-letna vojna, prevladajo strelci

RUSI

Žiga Herbertstein: MOSKOVSKI ZAPISKI

POTEK BOJA

Poleti 1522 je Vasilij III Ivanovič – Rus, zbral veliko vojsko, da bi se opral sramote, ki so mu jo prizadejali Tatari leto poprej, ko je moral uiti iz Moskve in se je menda celo skrival pod kupom sena. Vzšel je torej veliko topov in bojnih naprav ter z vojsko iz Moskve odšel do reke Oke, kjer je oblegal mesto Kolomno. Iz Kolomne je poslal v Tavrido sle, ki naj bi pozvali Mahmeda Gireja na boj, le-ta pa je odgovoril, da se bo bojeval takrat, ko bo to po godu njemu in ne drugim. Njegov odgovor je Vasilija Groznega zelo razjezil, zato je dal taborišče pri Kolomni l. 1523 podreti in je nato prodiral naprej proti Nižnemu Novgorodu, z namenom tudi tam opustošiti Kazansko državo.(Po zlomu Džingiskanovega imperija so Tatare začeli izrecno omenjati v zvezi z njegovim zahodnim delom, t. i. zlato hordo, ki je obsegala večino evropske Rusije. Ti Tatari so v 14. stoletju postali sunitiski muslimani. Zlata horda je kmalu razpadla na kazanski, astrahanski, sibirski in krimski kanat.) http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,50&id=d41bc7c8dd581cf272741b5e31cd19fc04&source=Delo

Grozni je prišel vse do reke Sure, na kazanski meji je zgradil trdnjavo, ki jo je poimenoval po sebi, vojsko pa je poslal domov. V želji, da bi si podredil kazansko državo, l.1524 pošlje tja enega izmed svojih svetovalcev s številčnejšimi četami, kot jih je imel sam Vasilij prejšnje leto. Zaradi tega se je kazanski kan Sajp Girej zelo vznemiril in pozval k sebi nečaka tavrškega kana (kako je le-ta povezan s Kazani, sem nakazala že prej), dečka, ki je imel le 13 let ter ga postavil za namestnika na svojem prestolu, sam pa je prosil turškega sultana za pomoč. Dečka so na dvoru lepo sprejeli. Predno pa je deček prispel na dvor, so zarotniki pripravljali sabotažo nanj, ki pa zaradi hitrega posredovanja Kazancev ni uspela.

Poveljnik Mihael Jurjevič je medtem zbral v Nižnem Novgorodu ladje, na katere je vkrcal živež in opremo, s katerimi je odplul proti Kazanu in ko je 07.07.1524 prispel do Gostinovega jezera (to je trgovski otok, ki leži sredi Volge), je tam postavil tabor in čakal 20 dni na primeren trenutek za napad. Medtem so Moskovčani podtaknili požar v neki leseni kazanski trnjavi, da je pogorela do tal, vendar je bil knez tako strahopeten, da ni poslal niti enega svojega vojaka, da bi zavzel grič in preprčil Tatarom zgraditi novo trdnjavo. S tem je zamudil priliko za napad.

28.07.1524 je prekoračil Volgo in se utaboril ob reki Kazanka ter zopet čakal 20 dni na primeren trenutek za napad. Kazanu se je medtem po reki že bližal tudi Šig Alej.

Rusom, ki so se utaborili ob Kazanki pa je že začelo primanjkovati hrane, ki so jo pripeljali s seboj iz Moskve, saj so predolgo odlašali z napadom. Začela se je lakota, poleg tega pa so Čemizi opustošili vso okolico in poskrbeli, da so bile vse poti dobro zastražene. Zaradi slednjega Vasilij ni mogel ničesar zvedeti o stiski svoje vojske, vendar je kljub temu poslal na pomoč 2 poveljnika;

1. Poveljnik knez Ivan Palecki naj bi z ladjami, polnimi živeža, priplul iz Novgoroda do vojske, tam izkrcal živež in se takoj vrnil z novicami, kaj se pri Kazanki dogaja. Drugega poveljnika pa je poslal po kopnem s 500 jezdeci. Le-ti so padli v zasedo Čeremiz, ki so pustili pri življenju le 9 konjenikov. Poleg tega pa je bil poveljnik hudo ranjen in je tudi umrl v sovražnikovih rokah. To v taboru sproži velik preplah in vsi so že začeli razmišljati, katera smer bi bila najboljša za pobeg. Vendar se stvari spremenijo, ko do njih prispe 9 preživelih konjenikov, ki jim sporočijo, da prihaja Palecki z ladjami polnimi živeža. Vendar pa tudi Palecki ne prispe v popolni zasedi do cilja. Prav tako kot poveljnik konjenice, tudi ta pade v zasedo in izgubi večji del svojih ladij- 90, na vsako pa je bilo po 30 mož posadke. Smolo pa je imel tudi pri vrnitvi v Mosko, ko ga še enkrat napadejo Čeremize in je izgubil skoraj vse ladje, vrnil pa se je le z nekaj vojaki.

Končno pa do Rusov ob Kazanki prispe tudi konjenica, ki jo je Vasilij poslal po reki Svijagi, ki se izliva v Volgo 8 milj J od Kazana – čeprav so tudi to Čeremize in Tatari dvakrat prestregli in so imeli velike izgube.

Tako Rusi, ki so že dolgo utaborjeni ob Kazanu in konjenica, ki je pravkar prispela po reki Svijagi, začnejo 15.08.1524 oblegati trdnjavo Kazan. Tatari pa postavijo svoj tabor na nasprotni strani mesta.

Zapiski pravijo, da некоč na planjavo pred moskovsko vojsko prijezdilo 6 Tatrov, ki jih je hotel kan Šig Alej naskočiti s 150 jezdeci, vendar je glavni poveljnik to prepovedal in poslal 2000 konjenikov, ki naj bi obkolili Tatari. Tatari zvijačo odkrijejo in se Moskovčanom po malo odmikajo, ko pa so močnejše napadli, so se jim Tatari uprli.(takšno je bilo značilno bojevanje Tatarov; ko si že mislil, da je zmaga v tvojih rokah, se je vse obrnilo, proti tebi, saj je sovražnik napadal močnejše kot kdajkoli.) Medtem ko so Moskovčani bežali, so Tatari v njih začeli prožiti puščice in jih na begu veliko ranili. Vendar pa so se Moskovčani kmalu zopet zapodili proti Tatarom, le-ti so se spet začeli umikati, se postavili po robu in spet igrali namišljeni beg.

Nato se je začelo obstreljevanje s topovi. Ena ruska krogla je zadela edinega topničarja v tatarski trdnjavi, zato so Rusi upali, da bodo trdnjavo tudi kmalu zavzeli. To bi se kmalu tudi zgodilo, če se ne bi poveljnik začel s Tatri pogajati. Pogajati se je začel zaradi vse hujše lakote, ki je pestila Ruse. Poveljnik je šel tako daleč, da je zagrozil s šibo svojim vojakom, če bi kdorkoli napadel tatarske trdnjave. Poveljnik je spoznal, da bi bilo najbolje skleniti sporazum in rešiti tako topove kot tudi vojsko.

Tako Palecki po dogovoru odposlancev v Moskvi takoj preneha oblegati Kazan in se vrne v Moskvo. Začele pa so se tudi širiti govorice, da so poveljnika podkupili.

Ko se je vsa vojska, 180.000, vrnila, so kazanski odposlanci odšli k Vasiliju na mirovna pogajanja, ki pa niso bila preveč plodna, saj je Vasilij preložil sejme, ki so bili na trgovskem otoku blizu Kazana – vsakogar, ki bi šel tja trgovati, bi hudo kaznoval. Na slabšem so s tem tako Moskovčani, kot tudi Tatari. Nastane draginja, saj so oboji zelo veliko dobrin, ki so jih uporabljali v vsakdanjem življenju, uvozili po Volgi iz Armenije in Perzije.

TRIDESETLETNA VOJNA – 1618 – 1648

Do vojne pride zaradi konfesionalne notranje in zunanje politike – pomoč svojim sovernikom in širjenje veroizpovedi – protestanti vs. katoliki.

Češko-palatinska vojnam 1620: Čehi odstavijo Habsburškega kneza Ferdinanda II. – upor stanov. Bitka pri Beli gori je bila taktična napaka Čehov. Bitka je odločena v eni uri. Habsburžani zmagajo s pomočjo lige – nemški katoliki.

V Nemčiji je šlo za spopad med evangeličani – UNIJA in katoliki – LIGA. Poveljnik LIGE (Bavarci) je bil Wallenstein (cesarska vojska) in je zmagoval 10 let vse do Baltika – spor med volilnim knezom (Bavarci) in cesarjem Maksimiljanom I. Vloga Richelieu-a. Hoče odstaviti Wallenstaina.

Katoliki LIGA so tako zmagali v t.i. Pfalski vojni 1620 – 1623. V ta spopad so se vmešali Španci na strani katolikov in cesarja. Francozi niso bili na strani katolikov – preračunljiva politika.

Največji uspeh Wallensteina je bila Dansko-saška vojna 1623 – 1630. Po tej zmagi je Avstrija oz. katoliki obvladovala skoraj celotno Evropo.

Ker so bile razmere za protestante skoraj pogubne, se je pod pretvezo za pomoč katolikom vmešal švedski kralj Gustav II. Adolf – želel je Nemce osvoboditi Habsburžanov in rešiti protestantizem – ni ravno tako.

V Švedski vojni 1630 – 1635, so Švedsi prodrli globoko v Nemčijo in napredovali vse do ponovne vrnitve Wallensteina. Najbolj pomembne zmage so bile nad Španci pri Breitenfeldu in Lützen leta 1632, kjer je padel tudi kralj Gustav Adolf – konec njihovega uspeha.

Francija je tesno sodelovala z Gustavom Adolfom in mu celo zagotovila dodatna sredstva in posredovala pri podpisu premirja med Poljsko in Švedsko.

Leta 1634 je Švede povsem porazila cesarska vojska pri Nördlingenu in sledil je njihov umik iz območja Nemčije. Leta 1635 je cesar sklenil premirje v Pragi z nemškimi državnimi stanovi.

Po porazu Švedov, so se angažirali Francozi, ki so se bali prevelike moči Habsburžanov, zato so se aktivno vmešali v spopad – to je bil temelj za oblikovanje kraljevega absolutizma.

Francosko bojevanje ni bilo zelo odkrito ali aktivno, vendar so sovražnosti potekale od 1635 – 1648, čeprav je bila intenziteta spopadov že bistveno manjša – zelo trpi civilno prebivalstvo.

POMORSKO BOJEVANJE

zaton veslač, uveljavitev jadrnic. Galeja:prva bojna ladja, nastane v 15.st. Oborožitev: topovi se selijo s krme na boka, od 15 do 100 topov na ladjo. Znižanje težišča ladje-povečana manevrska sposobnost. Sprememba taktike:linijsko bojevanje, ladje pljujejo ena za drugo. Linijske ladje: Korveta-ena vrsta topov. Fregata-dve vrsti topov.Bojna ladja-tri vrste topov.

VESTFALSKI MIR 1648 IN NJEGOV POMEN

Mir je bil sklenjen med cesarjem in Francijo in cesarjem in Švedsko. To je bil t.i. mir med narodi, mir v državi in verski mir hkrati.

Podal je obvezno razlago augsburškega verskega miru 1555. Spori okoli veroizpovedi so bili zmanjšani na najmanjšo možno mero.

Položaj veroizpovedi je bil načeloma določen po stanju iz leta 1624 ter pravno zagotovljen. Država se ni več mešala v vprašanja veroizpovedi.

Državni knezi so dobili državno suverenost (sicer malo omejeno), cesarstvo pa je postalo bolj reprezentativno, cesar ohrani malo pravic.

Skoraj tretjino prebivalcev je umrlo, države so bile povsem izčrpane in nemočne. Francija je postala celinska velesila, nastala je Nizozemska in Španija je izgubila pomembno vlogo.

V tem času je bil dokončen zaton Cerkve ni papeža, ki je krojil politiko evropskih držav.

Dokončno so bile določene meje političnega in konfederalnega zemljevida Nemčije.

Konec tridesetletne vojne je omogočil velik gospodarski razvoj ter prodor absolutnih vladavin. Posledično se pojavi barok kot oblika čaščenja samozavestnih vladarjev.

Neposredna posledica tridesetletne vojne je bilo oblikovanje stalnih vojsk, ki so bile pod neposredno upravo monarha in bile tako tudi financiranje – monarh si zagotovi prevlado na področju sile.

Nastanek stalnih vojsk je bil omogočen z skokovitim gospodarskim razvojem (merkantilizem, manufakture) ter učinkovitejšo fiskalno politiko pod strogim nadzorom kralja.

Stalna vojska je pomenila večjo standardizacijo: oborožitev in strukture poveljevanja, kralj pa je prevzel imenovanje vseh poveljnikov.

Stalna vojska so omogočila tudi naborna okrožja za popolnjevanje polkov, ki postanejo osnovna taktična enota – vsak polk je imel svoje okrožje – praviloma v okolici poveljnika polka.

Pomembni so bili popisi, ki jih uvedejo v večini evropskih držav prav za potrebe vojske – na tem je temeljila tu splošna vojaška obveza, ki pa ni bila “splošna” – naštej izjeme.

Uvedena je bila uniforma, ki jo je poleg oborožitve zagotavljal monarh, zato je bila vojska postopoma enotna – usposabljanje je bilo kruto in trdo. Razvili so se vojaški čini.

Najpomembnejši poveljniki tridesetletne vojne so bili:

- Albert Wallenstein (utemeljitelj avstrijske stalne vojske, problem nadzora nad vojsko – “pretorianski sindrom”, nevaren cesarju)
- Johan Tilly (poveljnik cesarske katoliške lige, menih v oklepu, zmaga pri Magdeburgu)
- Gustav Adolf (švedski kralj, najboljši poveljnik 17. stol., edini premaga Wallensteina).

Struktura častnikov se postopoma definira z vojaškimi akademijami in znanjem – Friderik Pruski Veliki. Častnik je zelo pomemben in pravi gospod.

AMERIŠKA VOJNA ZA NEODVISNOST

Prva samostojnega življenja zmožna kolonija je bila Virginija, kjer je leta 1619 potekalo prvo parlamentarno zborovanje na ameriških tleh – imeli so pravice do samouprave in lastnega obdavčevanja.

Severne kolonije so imele večjo avtonomijo in so volile svoje predstavnike v strukture oblasti, medtem ko so to opravljale gosposke elite.

Bistvo spora med Anglijo in kolonijami je bilo nesoglasje med notranjo politično avtonomijo in zunanjo gospodarsko odvisnostjo.

Dodaten vzpodbudni element je bil poraz Francozov v severni Ameriki, ki so se morali odpovedati kolonijam okoli Velikih jezer – to jih spodbudi k zaostitvi razmerij do Anglije.

Anglija je hotela kolonije bolj vključiti v carinski sistem in uvesti dodatne davčne obremenitve.

Vendar to ni bilo mogoče, saj se je že izoblikovala določena stopnja samozavesti in predvsem buržuazije, ki ji je bilo nesprejemljivo prenašati kraljevo oblast.

Prvi spor je bil leta 1765, ko so Angleži enostavno dodatno obremenili kolonije z novi davki – kongres 9 kolonialnih parlamentov v New Yorku.

Ko se je Anglija odločila za dodaten dvig davka na čaj, se je organiziral spopad med Anglijo in vsenarodno obrambno fronto v kolonijah.

Leta 1773 je bil izveden napad na angleške ladje s čajem – Bostonska čajanka, čemur je sledil prvi kontinentalni kongres v Philadelphii 1774 – 13 kolonij prenehajo trgovati z Anglijo.

To je bil spopad med državljansko milico in redno organizirano in dobro izurjeno angleško vojsko – milica ni imela pravih izkušenj, saj je bila ustanovljena za zavarovanje pred Indijanci.

Prva bitka med Angleži in Američani je bila 4. Julija 1775, ko se se spopadli pri mestecu Lexington – bolj simbolen spopad saj se Američani takoj umaknejo. Angleški pohod pa je že nakazal način spopadanja z milico – HIT AND RUN.

Angleži so zelo podcenjevali ameriško milico, ki ji je poveljeval Washington od leta 1775, ko je ameriški kongres ustanovil Ameriško celinsko vojsko – imel je nekaj izkušenj (sedemletna vojna).

George Washington je bil veleposestnik iz Virginije, sicer major ameriške milice, ter upokojeni brigadni general. Od leta 1775 vrhovni poveljnik celinske vojske in od leta 1789 do 1797 predsednik ZDA.

Ameriška milica je bila sorazmerno slabo organizirana in predvsem usposobljena – pomembna je bila vloga evropskih zaveznikov, kot sta bila Lafayette in Kosciuszko. Francija je aktivno posegala v osamosvojitveno vojno in poleg vojakov in poveljnikov Američane podprla predvsem z orožjem in strelivom – pomembna je bila tudi podpora iz morja.

Odločilna bitka osamosvojitvene vojne je bila leta 1781 za Yorktown, kjer so si Američani zagotovili skupaj z Francozi premoč tudi na morju. Po nekaj dnevnem obleganju so se Angleži predali v velikem stilu.

Angleži so vojno izgubili zaradi premajhnega števila vojakov in nezmožnosti obvladovanja tako velikega ozemlja in predvsem nesposobnosti oskrbovanja lastnih enot.

AMERIŠKA VOJNA ZA NEODVISNOST (1775-1783)

naseljenci kolonij proti VB. Politični odpor metropoli. V sedemletni vojni izurjen del prebivalstva. Bitka pri Lexingtonu 1775: 800 vojakov na pohodu v okolici Bostona.

4.7.1776 deklaracija o neodvisnosti.

Prostovoljna državljanska milica proti redni ang. vojski

nekonvencionalno bojevanje proti linijski taktiki. Kolonije imajo majhne vojske 5000-15000 mož; Anglija ima 30.000 mož. Vojskovodja je general George Washington (major

milice v Virginiji, sodeluje v sedemletni vojni, vrhovni poveljnik vojske, 1789 predsednik ZDA). Bitka pri Bunker Hillu 1775. Obleganje in izpraznitev Bostona. Bitka pri Saratogi 1777. Kriza v boju 1778-1779-pomoč Francije. Poraz VB pri Yorktownu 1781. 1782 premirje, 1783 mir v Versaillesu. Ameriška vojska se spremeni v pravo vojsko, uniformirano.

STALNE NAJEMNIŠKE VOJSKE PROSVETLJENEGA ABSOLUTIZMA

18.ST. PROSVETLJENI ABSOLUTIZEM: absol. oblast monarha, državna birokracija, modernizacija države, gosp. okrepitev, oblikovanje strateških meddržavnih vojnih koalicij, omejevanje vojnih ciljev

VOJSKE: vojska je organ vladarja, ne države; ekonomska osnova omogoča stalnost vojske, osnova je najemnik=stalni vojak; polki; dril; uradi za vodenje vojne; oficirski zbor=nadomestitev fevdalne obveze s subordinacijo; magazinsko preskrbovanje;

uniforme; gradnja prvih vojašnic.FORMACIJA in OBOROŽITEV: najemniška pehota v polkih; lahka pehota: lovci, pandurji, hrvati. Grenadirji: metalci ročnih granat. Puška kremenjača z bajonetom-hladno orožje izginja. Konjenica: oborožena s pištolami in hladnim orožjem. Artilerija: poljska, oblegovalna, trdnjavska. Taktika: mehanična taktika, premikanje v urejenih formacijah. Izoblikovanje linije: trije možje v globino, dve liniji. Linija: poravnane vrste, ob straneh grenadirji.

Kare: obramba pred konjeniškim napadom: 4kotnik za obrambo pred naskokom konjenice, oblikoval ga je polk, bataljon. V kareju so bili zavarovani vozovi z ranjenci, zalogo. Potek bitke: artilerijsko obstreljevanje, korakanje in obstreljevanje pehote, streljanje v salvah, bajonetni napad, juriš konjenice s hladnim orožjem.

FORTIFIKACIJA: Zamisli o obrambi držav s trdnjavnimi sistemi. Francija 300 trdnjav. mnogokotna pravilna oblika. Največji vojskovodje: Pruski kralj Friderik II., vzdigne Prusijo v najmočnejšo nemško državo v vojnah z Avstrijo, Bavarsko, Rusijo.

Sposobnost manevra-zmaga šibkejših. Avstrijski general Evgen Savojski, Laudon

FRANCOSKA REVOLUCIJA – POJAV MNOŽIČNIH ARMAD

Bankrot Francije, vladarska nesposobnost Ludvika XVI. in nesorazmerje pri davčni obremenitvi so bile osnove za začetek francoske revolucije 14. julija 1789.

Sklic generalnih stanov maja 1789. Temeljna težava je bila neproporcionalnost pri zastopanju državljanov (tretjine) in vloge novega, vedno bolj bogatega razreda - meščanstva.

Zaradi kraljevega nepopuščanja se je sklic spremenil v začetek revolucionarnega gibanja v Franciji – rezultat je bilo ukinitvev fevdalnega sistema.

Napad in padeč trdnjave Bastilije, ki je bila sinonim za krut kraljevi režim (politični zaporniki).

Sami revolucionarji so bili mnenja, da je potrebno omejiti nošenje orožja samo na “primerne moške” – premožne. Na tem načelu je bila oblikovana Narodna garda, ki pa ni bila številčna. Francoska vojska je bila izrazito toga pri napredovanjih in vsi položaji so bili vezani na družbeni položaj posameznika in predvsem njihov plemiški naziv. Sposobni poveljniki brez “pedigreja” ne morejo napredovati.

Idejni voditelji francoske revolucije so bili:

- Georges Jacques Danton (levo)
- Jean-Paul Marat (desno)
- Maximilien Robespierre

Ker je bila vojska zvesta svojim poveljnikom – predvsem plemiči, se je meščanstvo odločilo oblikovati lastne vojaške formacije. Med Parižane so julija 1789 razdelili več kot 10.000 pušk. 11. julija 1789 se je tako oblikovala narodna garda.

13. 7. 1789 je narodna garda štela 24.000 mož in imela v sestavi tudi 120 topov. Paris je bil razdeljen na 60 okrajev in vsak je postavil svoj bataljon. Pomen kokarde – združitev vseh vojska!

Narodna garda je v pravem pomenu pomenila oboroženo ljudstvo – številni niso imeli niti orožja niti oblačil, spali so kar doma. Poveljnik narodne garde postane general Lafayette.

V Franciji so bile v času revolucije tri vojaške formacije:

- redna (kraljeva) vojska – poveljniki niso bili navdušeni nad revolucijo, podčastniki ultra revolucionarni (priložnost napredovanja)
- narodna garda – oboroženi meščani
- revolucionarna vojska – ustanovi jo revolucionarna vlada; sprejmejo vsakega; podčastnike so si vojaki volili sami

Združevanje predvsem formacij “vojakov svobode” in redne vojske je potekalo počasi – revolucionarji se bojijo izgubiti nadzor nad vojsko. Leta 1792 se to zgodi – Francijo napadeta Prusija in Avstrija.

Poveljniki so raje prebegnili k sovražniku kot pa se bojevali. Od 9.000 častnikov jih je 6.000 pobegnilo. Prebegne tudi vrhovni poveljnik Lafayette skupaj s svojim štabom.

Vojno Franciji napove še Sveto rimsko cesarstvo in revolucionarna vlada se odloči za uvedbo splošne vojaške in obrambne obveznosti leta 1793 – vsi odrasli moški so imeli dolžnost nenehnega služenja v vojski. Oblikovala se je znamenita revolucionarna armada, ki je začela zmagovati v Evropi – začetek *l'avee en masse*.

Z ukazom so združili enote Narodne garde in “prostovoljce” v razmerju ena proti dve. V novi vojski so častnike po vzoru Narodne garde volili in niso uporabljali telesnih kazni za disciplino – do 1795.

Spopad pri Valmyju leta 1792 francoskih “vojakov svobode” z prusko vojsko je bil zelo pomemben – prvič ne pobegnejo pred Prusi in preprečijo padec Pariza.

Zaradi slabe izurjenosti, oborožitve in pomanjkanja poveljniškega kadra, se je v francoski revolucionarni vojski uveljavila taktika bojevanja ORDRE MIXTE.

Francoski uspeh je temeljil tudi na “peti koloni” oz. dejstvu, da so bili ljudje v drugih državah tudi pripravljeni sprejeti načela revolucije, ki jo je “izvažala” Francija.

Leta 1793 je francoska vojska že narasla na 983.000 in to v času, ko je bila vojska 100.000 vojakov nepredstavljiva sila.

Poleg tega je bila zavzetost francoskih vojakov izjemna – visoko zaupanje v državo in nov družbeni sistem. Francoska taktika je omogočala tudi večjo “improvizacijo”.

“Novi” francoski častniki pa niso bili neizobraženi – največkrat so to bili mladi podčastniki ali častniki brez možnosti napredovanja na visoke položaje. Revolucija jim je omogočila prav to!

NAPOLEONOVE VOJNE

Vojaška obveznost je bila leta 1798 dopolnjena in je zajemala vse Francoze med 20. in 25. letom. Izvzeti so bili poročeni, možen pa je bil tudi odkup.

Od leta 1800 do 1812 je Napoleon poklical pod orožje 1,300.000 ljudi.

Enote so se popolnjevale z rekruti, ki niso presegali 50% enote. Usposabljanje vojakov je potekalo na maršu.

Napoleon ustanovi tudi vojaški licej, konjeniško šolo in vojaško šolo za izobraževanje podčastnikov in častnikov.

Francija je opustila regiment kot taktično enoto in uvedla polbrigade – 3.300 mož in 100 častnikov, ki so pozneje (leta 1806) ponovno postali polki. Vsak je štel štiri bataljone.

Sicer je bila osnovna samostojna vojaška enota korpus. Bili so različnih velikosti, vsak pa je vseboval pehoto, konjenico, artilerijo in inženirje ter se bil sposoben bojevati proti večini formacij vsaj do prihoda okrepitev.

Pehoto so sestavljali naslednji vojaki:

- lahka pehota – bila je pridodana vsakemu polku kot elitni pešaki, katerih naloga je bila udar (tek) po nasprotnikovi vrstah in uničevanje nasprotnikove artilerije
- linijska pehota – je bila temelj francoske vojske; rekruti so bili 18-25 let in bili razdeljeni na polke
- cesarska garda – elitni vojaki (178 cm) in stari vsaj 25 let, pismeni in so bili v vojski vsaj 5 let (izkušnje); privilegij: boljša hrana, obleka in plačilo.

Francoska konjenica je bila razdeljena na naslednje skupine:

- kirasirji – so bili t.i. veliki bratje oz. težka konjenica; vojaki so imeli težek oklep, zato so bili pripadniki večje rasti; večji so bili tudi konji – nosijo več teže
- dragonci – predstavljajo izvidniško konjenico; lahko oborožena in spodobna samostojnega pehotnega bojevanja – temu primerna je bila tudi oborožitev
- huzarji – lahko oboroženi konjeniki in namenjeni predvsem za izvidovanje; sicer brutalni vojaki (redko preko 30. let)
- suličarji – bili so izjemno učinkoviti v boju proti kvadratni pehotni formaciji; s sulicami so presegli doseg pehotnih bajonetov.

Napoleon je veliko pozornosti posvečal artileriji – kot artilerijski častnik. Dosegel je veliko manevrsko sposobnost teh enot, ki so postale bistvene za razbijanje nasprotnikovih formacij.

Topništvo je bilo oblikovano v peš polke in konjeniške polke. Topovi so bili 4, 8 in 12 funtni in so streljali po dva naboja na minuto na povprečno razdaljo 600 m z veliko natančnostjo.

Topovi so imeli na voljo tri polnjenja – kroglo, šrapnelsko kroglo in mino. Prva je poškodovala s svojim kotaljenjem (pomembna je podlaga), druga je škropila in tretja je delovala z zapoznelim vžigom.

Oborožitev pehote je bila mušketa (17,5 mm) in bajonet, ki pa je bila izjemno nenatančno orožje – težko je bilo zadeti človeka na 50 m. Pojavile so se tudi prve puške (risana cev), ki pa je Napoleon ni uporabljal – počasno polnjenje.

BITKA PRI AUSTERLITZU – TRUMF MODERNEGA VOJSKOVANJA

Bitka pri Austerlitzu sodi v tretjo koalicijsko vojno in velja za bitko treh cesarjev: Napoleon (francoski cesar), Franc (avstrijski cesar) in Aleksander (ruski car).

Napoleon je razpolagal z 53.000 mož, ki so se nahajali v neposredni bližini bojišča, medtem ko je imel dodatno dva korpusa: enega na Dunaju in enega na Moravskem.

Rusko-avstrijska vojska je bila bistveno številčnejša:

- 86.000 mož je bilo v neposredni bližini bojišča (Kutuzov)
- 80.000 mož (Avstrijcev) se je približevalo bojišču pod vodstvom avstrijskega cesarja
- 45.000 mož (Rusov) je bilo na poti pod vodstvom ruskega carja Aleksandra.

Če bi se vsi omenjeni vojaški kontingenti združili (210.000 mož), Napoleon nebi imel prav nobenih možnosti zmagati. Zato je njegov temeljni cilj postal – spopasti se preden pride do konsolidacije nasprotnika.

Napoleon se je odločil za manever zavajanja – s svojo vojsko se je začel umikati ter ustvarjati občutek, da se spopadu dejansko izmika. Sledili so tudi slepilni napadi, ki so jih Rusi z lahkoto ustavili. To je dodatno utrdilo občutek, da so francoski vojaki utrujeni in lahek plen. Kutuzov ni bil pripravljen na spopad preden bi se vse enote združile, vendar je car na osnovi popolnoma napačnih predvidevanj odločil drugače. Cilj je bil obiti desno krilo Napoleona in napasti v bok. To je Napoleon predvidel.

Temelj presenečenja je bil Napoleonov manever levji skok, kjer je z izjemnim manevrom – hitrost, uspel presenetiti nasprotnika in mu udariti v bok.

To je bila največja taktična napaka, ker so rusko-avstrijski vojaki zapustili Pracenski hrib kot najbolj strateško točko bojišča. Napoleon je uspel zaustaviti napredovanje na levem krilu.

Sledil je Francoski protinapad v oslabljeni center zavezniških enot ter ga hitro premagal. Ko je zasedel center je preprečil levemu krilu umik ter ga hkrati odrezal od ostalih enot.

Izid bitke je bil naslednji:

- rusko-avstrijske enote so izgubile 33.000 mož in 2/3 topov
- Napoleon je izgubil vsega 800 mož in imel 6.000 ranjenih
- Avstrija je isto noč prosila za premirje, Rusija se s tem ni strinjala in umaknila svoje enote domov

NAPOLEONOVE VOJNE

Prva koalicijska vojna:

- Francija dobi “vojsko” – bitka pri Valmyju
- Napoleon postane general – bitka za Toulun

Druga koalicijska vojna:

- boj za prevlado v Nemčiji
- zmage v S Italiji
- Avstrija je premagana

Ekspedicija v Egipt 1799

- spopad pri piramidah (Mameluki)
- konec hieroglifov
- strah pred Napoleonom v Franciji

Tretja koalicijska vojna 1805

- popolna prevlada v Evropi – Slavkov ali Austerlitz

- Rusi so premagani
- poraz Napoleona – Trafalgar

Četrta koalijska vojna 1806

- dvojni poraz Prusije – Jena in Auerstadt
- temeljni problem je bila neuskklajenost pruskih generalov
- po tem porazu je bila Prusija prepuščena Napoleonu

Peta koalijska vojna 1809

- Avstrija je povsem premagana – prvi poraz Napoleona pri Aspernu
- Ilirske province – odvzem ozemlja Avstriji
- Marija Luiza – dinastična poroka (sin Napoleon II.)

Pohod na Moskvo 1812

- največji pohod tedaj v zgodovini – okoli 420.000 vojakov (16 narodov) priprave potekajo dve leti
- med njimi so bili tudi Slovenci – tekst na internetu
- Rusi so se odločili za taktiko požgane zemlje in Napoleon je že pred prvo bitko izgubil veliko vojakov – lakote
- edina velika in pomembna bitka med Rusi in Francozi je bila bitka pri Borodinu – Ruse vodi maršal Kutuzov
- 130.000 Napoleon in 121.000 Kutuzov – Rusi so ozemlje zelo dobro izbrali
- spopad je sicer dobil Napoleon, vendar je bila to pirova zmaga – sicer je to bila ena najbolj krvavih bitk francoske vojske – v enem dnevu umre na bojišču 100.000 mož
- Napoleon nato zavzame Moskvo 14. septembra 1812 – požgana
- tudi Rusi razumejo ta spopad kot njihovo zmago

Francoska vojska je bila povsem nepripravljena na zimske razmere in partizansko bojevanje Rusov.

Šesta koalijska vojna 1813

- po porazu v Rusiji sledi zbiranje nove vojske
- po pobegu ponovno organizira novo vojsko in se spopade v bitki pri Leipzigu, kjer je premagan
- Napoleon abdicira – sledi internacija na Elbi – vrnejo se Burboni

Spopad pri Leipzigu je bil največji spopad v 19. stol, saj je v bitki sodelovalo 520.000 mož. Napoleon je bil trikratno preštevilčen.

Sedma koalijska vojna 1815

- po povratku iz Elbe je zbral novo vojsko – okoli 260.000
- vendar je koalicija že premočna, saj razpolaga z 700.000 vojaki
- Napoleonovi vojaki pa so že ali utrujeni ali pa novinci – veliko veteranov izgubi v predhodnih vojnah
- v bitki pri Waterlooju je bil Napoleon dokončno premagan – nepričakovan napad Prusov iz hrbta

Napoleon je zasliševal pruskega vojaka in ni mogel verjeti, da je pruska vojska že tako blizu.

ZAKAJ JE ZMAGOVAL NAPOLEON?

1. Njegova vojska je bila sposobna zelo hitrih maršev (15-50 km/dan). To je bilo mogoče zaradi sposobnosti poveljnika – Napoleona, ki je uporabljal taktiko sekvenčnega premika svojih enot:

- manjša obremenitev na območje pohoda (logistični vidik)
  - izogibanje večjim zastojem na cestah in ostalih komunikacijah
  - večje zaupanje poveljnikov ter izogibanje morebitnim zasedam
  - možna hitrejša konsolidacija enot na večjih območjih
2. Napoleonovi sodobniki so bili bistveno bolj togi pri vodenju in poveljevanju svojim enotam. Enote so manevrirale po bojišču v togih, linearnih formacijah. Prednosti terena enote niso uspeli izrabiti – premiki enot so bili podobni šahovskim figuram.
  3. Dril ostalih vojakov je temeljil na brezpogojnem izvrševanju ukazov – vojaki so praviloma korakali v nasprotnikov ogenj s strunnim korakom. Podrejeni častniki so zgolj izvrševali ukaze – ni bilo kreativnosti.
  4. Napoleonova taktika je bila uničenje nasprotnika v čim krajšem času – vedno želi doseči odločilen spopad.
  5. Glavni namen francoske vojske je bil obramba zasedenega ozemlja in okupacija nasprotnikovega in ne uničenje nasprotnikove vojske.
  6. Napoleon izniči prednost nasprotnikove konjenice s tem, ko bataljoni formirajo kvadratne formacije v globino po šest vrst.
  7. Korpusi ostajajo pod istimi poveljniki – poveljniška kontinuiteta. Korpusi razpolagajo z vsemi orožji v tedanji francoski vojski.
  8. Vojaške enote so bile medsebojno trdno povezane – vendar Napoleon ni uvedel bistvenih novosti pri oborožitvi francoske vojske. Bolj kot na prednost tehnike se je zanašal na sposobnost vodenja in poveljevanja.
  9. Častniški čini so postali dosegljivi prav vsem. Merilo ni bilo več plemiško poreklo, temveč sposobnost posameznika. Napoleon je tudi uvedel odlikovanja, med katerimi še danes velja odlikovanje legija časti za najvišje državno odlikovanje Francije – merilo pogum.
  10. Napoleon je uvede namesto dolgih neprekinjenih kolon kombinacijo strelskih postrojev in udarnih kolon.
  11. Poveljnikom je Napoleon pustil veliko avtonomije in možnosti improvizacije. Sami so odločali kako, kje in s katerimi silami bo napadel nasprotnika in kako bo uporabil svoje rezerve.
  12. Ohranjal je tesen osebni stik s svojimi vojaki tako na bojišču kot doma. Vojaki so mu brezpogojno zaupali.
  13. Napoleon se je izkazal kot izjemno natančen strateg in taktik. Načrti vodenja vojne so bili izdelani tako natančno, da ga je bilo skoraj nemogoče presenetiti. Zanašal se je na temeljite priprave pred spopadom – obveščevalna dejavnost.
  14. Na bojišču samem se je posluževal naslednjih komponent:
    - napad (bolje napasti, kot biti napaden)
    - manever (ga je izpopolnil maksimalno)
    - koncentracijo moči na bojišču
    - uporaba presenečenja, če je le mogoče
    - pregon premaganega nasprotnika
  15. Napoleon je imel tudi natančno izdelan zaščitni sistem – največkrat je to bila trdnjava ali utrjeno mesto v zaledju. Tu so bili: bolnice, skladišča, rezervne enote,... To je bila baza za njegovo delovanje na bojišču.
  16. **Napoleon uvede prve komponente bliskovitega bojevanja.**

(glej napoleon & 2)

VOJAŠTVO IN VOJNE 19.ST:SPLOŠNE ZNAČ: množično šolanje oficirjev, pomembno napredovanje iz podoficirjev, vojaške akademije, vzpostavitev močnih visokostrokovnih štabov (operatika mobilizacija, logistika), generalštabno načrtovanje, masovnost armad raste, splošni vpoklic na služenje, uvedba mednarodnih pravil vojne, vojaška saniteta je še v povojih

Taktika: razširitev pojma in prakse bojišča ne samo v glavnih smereh, pojav vojne geo.modifikacija utrjevanja, oblikovanje strateških trdnjav tudi v notranjosti države, 1840-45 utrditv Pariza, neprekinjeno obzidje

Razvoj orožja:ROČNO: uvajanje perkusijskega vžiga, iskro v cev ponese netilka, kladivce ni več potrebovalo kremenca, uveden ok 1840, uvajanje polnjenja od zadaj,risanica izpodrinila gladkocevno orožje, krogla minie omogočila učinkovito izrabo risanic, domet se je povečal na 1200 korakov naboj z medeninastim tulcem, **TOPNIŠTVO:**nagel razvoj sredi st, uvedba jeklene risane cevi (izum balkrenega vložka na zadnjem delu granate), uvedba kovinskega tulca na topovih, omogočila hitro polnjenje, uporaba brezdimnega smodnika, uvedba valjastega zaklepa in polnjenja od zadaj (Kruppov top), uvedba šrapnela, povečana hitrost streljanja in domet na 5000-8000 m .

AMERIŠKA SECESIJSKA VOJNA

Spor med Severom in Jugom je bil sicer družbeno – ekonomski, nihče pa ni pričakoval dolgotrajne vojne – nobena izmed strani ni imela pripravljene vojske.

Spopad med Severom in Jugom naj bi bil prvi moderni spopad v zgodovini – različni faktorji. Predsednika je bil prepričan uveljaviti ustavo. Sam je bil ubit leta 1865 po reelekciji.

Po secesiji je jug razglasil svoj kongres in svojega predsednika – Davis.

Iz unije ZDA je 8. 2. 1861 izstopilo 13 držav, čeprav jih je Sever priznal le 11. Osnovni spor je bil zaradi ukinitve suženjstva.

V ZDA je leta 1860 živel okoli 30 mio ljudi, od tega jih je bilo okoli 4 mio sužnjevi ali 13%. Večina njih na jugu – zastoj delovna sila.

Spopad je bil zanimiv, ker so si nasproti stali generali iz iste akademije – West Point. (glej secesijska)

AMERIŠKA DRŽAVLJANSKA VOJNA=prva moderna vojna. Ni prava državljanska vojna, pač pa spopad dveh skupin držav. Okoliščine: izoblikovanje meje na S in J do 1849. Ekspanzija S držav od 1850-1860. J države monokultura bombaža. Problem sužnjelastništva in carinske zaščite domače industrije. 1856: nova stranka: republikanska s programom odprave suženjstva. 1860: zmaga predsedniškega kandidata Lincolna. 1861: 7 južnih držav objavi odstop iz Zveze in ustanovitev konfederacije. Aprila 1861 začnejo spopadi, konfeder. se pridružijo še 4 države

Zveza=sever: 21 mio. prebivalcev. Konfederacija=jug: 10 mio. preb.

Potek: le 16.000 redne vojske. Prostovoljci in obvezniki. ni razlik v statusu vojakov. Jug uvede vojaško obveznost od 18-35 let, nato 17-50. Vključeni tudi črnci. Na S črnci v posebnih enotah.

Poveljniki: S: generala Grant, Sherman.. J: Lee, predsednik general Davis.

Bojišča: atlantsko, zahodno, vmes Apalači. Oboji po 6 armad.

1.faza 1861: pričakovanje hitre zmageS, poraz na Bull Run

2. faza;1861-1864: izčrpavanje J, krepitev S. Izmenični vdori S in J na atlantsko bojišče. 1863-vdor generala Leeja v Pensilvanijo, na ozemlje S, a Vicksburg. Poleti 1863 osvoji še Tennessee.

3. faza: marec 1864-maj 1865. zaključne operacije Severa, plan povezan z obema armadama proti Atlanti in Richmondu. Pridejo do Richmonda, ki ga oblega še eno leto. Odločilna je osvojitev Atlante. General Sherman septembra krene na JV-4 mesece, 450 km. Februar 1865 se obrne proti S.

Končna bitka: Five Forks pri Pittersburgu 1865. Aprila in maja vdaja konfed. armad. Demobilizacija.

ZNAČILNOSTI: mešanica bitk (72 velikih) in velikih razdalj. Pozicijska vojna, začetki totalne vojne, množičnost vojaštva.

IZGUBE: padlih okoli 270.000. Umrli: 105.000 zaradi bolezni, 100.000 mrtvih ranjencev

POTEK VOJNE

Vojna je potekala v treh fazah:

- v prvi fazi je bil Sever prepričan o hitri zmagi in kratki vojni
- v drugi fazi je Sever izčrpaval Jug – gospodarske blokade in uničevanje plantaž
- tretjo fazo predstavlja dokončen napad Severa: generala Sherman in Grant, ki dokončno zlomita Jug

Vojna ni temeljila na odločilnih bitkah, čeprav je bilo večjih spopadov več kot 70. Vojski sta bili sorazmerno enakovredni – dobro medsebojno poznavanje poveljnikov.

Spopadi na bojiščih so bili velikokrat odločeni z naskokom in pobegom nasprotne strani – vojaki so bili bolj amaterji kot profesionalci.

Vojske so opravile velike premike – poskus obleganja Washingtona, kar je omogočalo veliko ozemlje, kjer je vojna potekala.

Bitka pri Gettysburgu je bila sicer zelo velika bitka – na bojišču več kot 200.000 mož, vendar ni bila dokončna.

General Lee se je po treh dneh bojevanja umaknil – ni totalnega uničenja enot. TAKTIČNA NAPAKA – napad v center.

V tem spopadu je bilo že jasno, da Sever razpolaga z večjo vojsko, kot to velja za Jug.

Po tej bitki je bil Jug predvsem v defenzivi – izjema napad na Washington.

Secesijska vojna je dala nekaj velikih imen ameriške vojaške zgodovine:

- Robert Edward Lee
- William Tecumseh Sherman
- Ulysses S. Grant – predsednik ZDA kot najmlajši predsednik ZDA to tistega časa
- Thomas Jonathan Jackson

To je bil spopad, ki naj nebi terjal veliko naporov in žrtev, kljub temu sta bili obe strani bili prisiljeni mobilizirati tako gospodarstvo kot tudi “živo silo”.

Jug je uspel mobilizirati 1 mio in Sever 2 mio vojakov, kar je bilo daleč največ vojakov mobiliziranih v zgodovini = 10% vsega prebivalstva v ZDA.

Sever je izkoristil veliko boljše gospodarske vire, boljšo železniško mrežo (logistika postane bistvenega značaja) ter boljšo mornarico – vršijo blokado na Jug.

To je bila vojna, v kateri je umrlo največ Američanov in sicer okoli 620.000. To je več kakor jih je padlo v I., II. svetovni vojni, vojni v Koreji skupaj in Vietnamu skupaj.

To je bil tudi prvi primer totalne vojne, kjer je na bojišču prevladala strojnica in artilerija.

Secesijska vojna, ki se je končala z predajo generala Lee-ja in dokončno kapitulacijo Juga aprila 1865, je omogočila poenotenje države United States of America.

Država je doživela izjemno hiter gospodarski razvoj, saj je bila s tem posredno odpravljena tudi zadnja ovira pri dokončni uveljavitvi liberalnega kapitalizma v ZDA in po svetu. Predsedniku konfederacije, Jeffersonu Davisu, so sodili zaradi veleizdaje, vendar je bil obsojen in zaprt samo za dve leti. Sedaj so ZDA postale povsem enotne, zvezna oblast pa je dobila tisto moč, ki je omogočala bolj centralno vodenje države.

FRANCOSKO – PRUSKA VOJNA 1871

Spor med Francijo in Prusijo je bil geopolitičnega značaja, saj Francija ni mogla sprejeti nove velesile za sosedo – poteka postopek združevanja in oblikovanja Nemčije pod vodstvom Prusije.

Vodja ideje združevanja Nemčije je bil pruski kancler Otto von Bismarck, ki se je zanašal na močno prusko vojsko.

Diplomatski uspeh je bil osamitev Avstrije in Rusije, zato je nasprotovala samo Francija – Napoleon III.

Bismarcku uspe "znervirati" Napoleona III., ki je nato sam napovedal vojno Prusiji – ta je bila na vojno zelo dobro pripravljena.

Spopad med Nemčijo in Francijo sta vodila generala Moltke in MacMahon. Odločilen spopad je bil pri Sedanu 1. septembra 1870.

V tem spopadu so imeli Prusi več vojakov in predvsem topov, prav tako pa so imeli pobudo na bojišču, saj so Francozi že pred tem izgubili dva spopada in se bili prisiljeni umakniti.

Pri Sedanu so Francozi oblikovali točko ključne obrambe in zbrali okoli 140.000 mož – bili so povsem demoralizirani, slabo oboroženi in neizurjeni (veliko je bilo zapornikov).

Spopad je bil odločen v dveh dneh in tudi prisotnost samega francoskega cesarja ni dvignila morale vojakom – velika težava je bila zmeda pri poveljevanju in nobene koordinacije – spori med poveljniki.

Prusi so zajeli celotno francosko vojsko – preko 100.000 vojakov, topove in cesarja.

Po porazu je bil Napoleon III. ujet in v izgnanstvu, Prusi pa so vkorakali v Pariz.

Leta 1871 so v Versaillesu podpisali mirovni sporazum, ki je poleg vojne odškodnine omogočil dokončno oblikovanje Nemčije.

V Parizu pride do oblikovanje pariške komune, ki so pomagajo zatreti prav Prusi.

Bistvena novost Prusov je bila uporaba železniškega sistema pri premikanju vojske – koncept so povzeli po ZDA.

Oblikuje je nemški generalštab, ki je bil tudi avtor poznejšega Schlifffenovega načrta.

Pariška komuna je obstajala od 28. marca do 28. maja 1871, ko so vladne enote ponovno zasedle Pariz.

Boj za Pariz je temeljil na tujski legiji, ki je opravila veliko umazanega dela – pobijanje vsakogar, ki se imel orožje – niso poznali termina vojni ujetnik.

Prusi so zmagali tudi zaradi boljših topov – Krupp uvede topove z risanimi cevmi – vloga bakrene srajčke. Topovi so sedaj polnjeni od zadaj – zaklep. Uveden je bil tudi amortizer – začne se doba trzajnih topov.

Puške so postale manjših kalibrov – 8 mm in imele že medeninaste tulce. Krogla bistveno bolj tesni in poveča se hitrost izstrelkov.